

อาเซียน: แกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย

ASEAN: The Centrality of Architecture for Regional Economic Cooperation in Asia

วารภรณ์ จุลปานนท์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง อาเซียน : แกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือในเอเชียมีจุดประสงค์สำคัญคือ ศึกษาแนวทางของอาเซียนในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศนอกกลุ่มหรือการบูรณาการกับระบบเศรษฐกิจโลก ในกรอบอาเซียน+1 อาเซียน+3 อาเซียน+6 หรือการจัดทำหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคของอาเซียน (อาเซป) ตลอดจน ศึกษาสถานะของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย ซึ่งพิมพ์เขียวจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและกฎบัตรอาเซียน ได้เน้นถึงความสำคัญของอาเซียนในการเป็นแกนกลางในการดำเนินงานดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศนอกกลุ่มมีความก้าวหน้าอย่างดี โดยอาเซียนสามารถบูรณาการเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น เห็นได้จากการจัดตั้งอาเซป ซึ่งเป็นข้อตกลงที่รวมข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม 5 ฉบับ เป็นฉบับเดียวกัน ซึ่งกำหนดจะบรรลุผลในปลายปี 2015 ซึ่งจะเป็นข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคขนาดใหญ่ โดยมีขนาดตลาดใหญ่เกือบครึ่งหนึ่งของตลาดโลก มีขนาดเศรษฐกิจหรือผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (จีดีพี) ประมาณ 1 ใน 3 ของจีดีพีโลก นอกจากนี้อาเซปยังเป็นข้อตกลงที่มีรูปแบบไกลเกินกว่าเขตการค้าเสรี และมีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคทั้งในการเปิดเสรีภาคการค้า การบริการ การลงทุน รวมถึงความร่วมมือทางเทคนิคหรือการอำนวยความสะดวกด้านการค้า สิทธิพหุทางปัญญา และการระงับข้อพิพาท อาเซียนจึงเน้นการเสริมสร้างบทบาทนำในกรอบเจรจาอาเซปเพื่อบรรลุถึงการเป็นแกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือในเอเชีย

คำสำคัญ : อาเซียน เอเชีย ศูนย์กลาง สถาปัตยกรรมความร่วมมือ

ABSTRACT

The purposes of this research were to study (1) ASEAN's approach toward external economic relations, or ASEAN's integration into the global economy, by reviewing ASEAN's commitments in FTAs/CEP vis-à-vis its external commitments, such as ASEAN+1 FTAs, ASEAN+3 FTAs, ASEAN+6 FTAs, and the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), and (2) ASEAN's position on regional economic cooperation architecture in Asia, in light of the fact that the AEC Blueprint and ASEAN Charter also emphasize the importance of "ASEAN Centrality" in this process. The study revealed that the building of relationships with non-ASEAN countries was progressing strongly. ASEAN could integrate more into the

¹ รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

global economy by the establishment of the RCEP, which would integrate all five of the ASEAN+1 FTAs into a regional economic framework; this was expected to be concluded by the end of 2015 and would involve a region accounting for almost half of the global market and about a third of the world's economic output. Moreover, the RCEP model is deeper than the existing FTA co-operation and it supports equitable economic development in the areas of trade liberalization in goods, services and investment, technical cooperation, trade facilitation, intellectual property, and dispute settlement. Lastly, ASEAN should take the lead in the RCEP framework, so that it could achieve the goal of "ASEAN Centrality" in the regional architecture of Asia.

Keywords : ASEAN, Asia, centrality, architecture for regional economic cooperation

บทนำ

อาเซียนเป็นกลุ่มความร่วมมือในกรอบภูมิภาค นิยมที่สำคัญในเอเชียและได้รับการยอมรับจาก นานาชาติว่าเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จทางการเมือง และเริ่มมีความก้าวหน้าในการบูรณาการเศรษฐกิจหรือ การเปิดเสรีการค้า การลงทุน การบริการ แรงงาน เห็น ได้จากการกำหนดทิศทางความร่วมมือสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนใน ค.ศ. 2015 ตลอดจนกำหนด แนวทางในการบูรณาการเศรษฐกิจกับประเทศภายนอก ภูมิภาคหรือระบบเศรษฐกิจโลกอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อ รองรับกระแสความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจการเมือง ในเวทีโลก ซึ่งพัฒนาการตามความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นช่วงการ เปลี่ยนผ่านสำคัญของระบบเศรษฐกิจการเมืองโลก เนื่องจากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในศูนย์กลางสำคัญ ของโลกคือ สหรัฐฯ ได้แก่ วิกฤติ sub prime ใน ค.ศ. 2008 ตลอดจนวิกฤติหนี้สาธารณะของสมาชิกในกลุ่ม สหภาพยุโรป ได้แก่ ปัญหาหนี้สินของกลุ่ม PIGS คือ โปรตุเกส ไอร์แลนด์ กรีซ และสเปน ซึ่งในท่ามกลาง วิกฤติเศรษฐกิจในซีกโลกตะวันตกเหล่านี้ ปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นในประเทศที่เหลือ ก็คือ อำนาจความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน อินเดีย บราซิล รัสเซีย แอฟริกาใต้ ซึ่งต่างเป็นพันธมิตรทางเศรษฐกิจ กันในนามของกลุ่ม BRICS ซึ่งประสบความสำเร็จใน การพัฒนาประเทศ และการส่งออกสินค้า จนมีเงินตรา ต่างประเทศเหลือ และได้จัดตั้งกองทุนความมั่งคั่ง

แห่งชาติ (Sovereign Wealth Fund--SWF) ตามตัวแบบ กองทุน SWF ของสิงคโปร์ที่สะท้อนให้เห็นว่าประเทศ เหล่านี้พร้อมจะก้าวเดินไปข้างหน้า เพื่อประกอบธุรกิจ การค้า การลงทุน เพื่อความมั่งคั่งที่ยั่งยืนของตน นอกจากนี้ยังมีประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางที่ ร่ำรวยจากการค้าน้ำมันต่างก็ทยอยจัดตั้ง SWF กัน หลายประเทศ

ด้วยเหตุนี้ เอเชียจึงเป็นศูนย์แห่งการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสำคัญที่เงินตรา และ ประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของโลกมารวมตัวอยู่ในภูมิภาคนี้ เอเชียจึงกลายเป็นตลาดขนาดใหญ่ และมีเงินซึ่งกำลัง เปิดประเทศรับการพัฒนาจากตะวันตก จีนจึงเป็นแหล่ง ดึงดูดบริษัทข้ามชาติตะวันตกทั้งจากสหรัฐฯ และ สหภาพยุโรปทั้งในแง่แหล่งลงทุน ตลาดขนาดใหญ่จนมี ปริมาณสำรองเงินตราที่ได้จากการส่งออกสินค้าไปทั่ว โลกมหาศาล อีกทั้งยังเป็นผู้ซื้อพันธบัตรจากสหรัฐฯ อย่างไรก็ดี ทั้งจีน สหรัฐฯ สหภาพยุโรป กลุ่ม BRICS (ซึ่งประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และ แอฟริกาใต้) ต่างก็เป็นตลาดที่สำคัญของอาเซียน อาเซียนจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับ ประเทศสำคัญเหล่านี้ เพื่อเอื้ออำนวยให้การค้าระหว่างกัน สะดวก รวบรวมเท่าที่เป็นไปได้ เห็นได้จากการที่ขณะนี้ อาเซียนได้จัดทำข้อตกลงการค้าเสรีกับหลายประเทศใน ภูมิภาค เช่น ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ASEAN – China Free Trade Agreement--ACFTA) มีผลบังคับใช้ เมื่อ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 2005 ข้อตกลงเขตการค้าเสรี อาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี (ASEAN-Korea Free

Trade Agreement--AKFTA) มีผลบังคับใช้เมื่อ 1 มกราคม ค.ศ. 2010 ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-อินเดีย (ASEAN-INDIA Free Trade Agreement--AIFTA) มีผลบังคับใช้เมื่อ 1 มกราคม ค.ศ.2010 ข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์ (Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area--ANZFTA) มีผลบังคับใช้เมื่อ 12 มีนาคม ค.ศ. 2010 เป็นต้น สำหรับญี่ปุ่นกับอาเซียนจะมีความสัมพันธ์ในรูปแบบหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ครอบคลุม หรือ ASEAN-Japan Comprehensive Economic Partnership (AJCEP) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อ 1 มิถุนายน ค.ศ. 2009 นอกจากนี้อาเซียนยังมีกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 และอาเซียน+6 ซึ่งได้แก่การจัดทำเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก (East Asia Free trade Area--EAFTA) ซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ กับ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มีประชากรทั้งสิ้น 2,068 ล้านคน หรือร้อยละ 31 ของประชากรโลก มี GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน 9,901 พันล้านเหรียญสหรัฐ เป็นร้อยละ 18 ของ GDP โลก สำหรับกรอบความร่วมมืออาเซียน+6 หมายถึงความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับ 6 ประเทศคือ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ซึ่งประกอบด้วยประชากร 3,284 ล้านคน หรือร้อยละ 50 ของประชากรโลก มี GDP 12,250 พันล้านเหรียญ (ร้อยละ 27 ของ GDP โลก) ซึ่งต่อมาก่อเป็นความร่วมมืออาเซียน+6 ได้พัฒนามาเป็น (RCEP) หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership--RCEP)

การพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยอาเซียนเป็นสำคัญ และโดยที่การบูรณาการเศรษฐกิจกับระบบเศรษฐกิจโลกเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ใน ค.ศ. 2015 โดยสมาชิกทั้ง 10 ต่างกำลังดำเนินการตามแผนงานหรือพิมพ์เขียว (blueprint) การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพิมพ์เขียวดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงคุณลักษณะหรือ

องค์ประกอบ 4 ประการของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กล่าวคือ (1) การเป็นตลาดและฐานผลิตเดียวกัน (2) การเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนไปสู่ภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง โดยทุกประเทศมีนโยบายการแข่งขันทางการค้าภายใน ค.ศ. 2015 (3) การลดช่องว่างการพัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกใหม่ ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (CLMV) โดยผ่านความร่วมมือภายในกรอบความริเริ่ม เพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for Asean Integration: IAI) และ (4) การบูรณาการเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลก โดยการมีปฏิสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับประเทศภายนอกอาเซียนด้วยการจัดทำเขตการค้าเสรี (FTS) และความตกลงว่าด้วยหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (CEPs) ดังนั้นการบูรณาการเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกของอาเซียนเพื่อบรรลุเป้าหมายในการเป็นแกนกลาง หรือศูนย์กลางของโครงสร้างสถาปัตยกรรมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย ภายใต้กระแสภูมิภาคนิยมแบบเปิด (Open regionalism) ซึ่งประชาคมโลกต่างใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาประเทศ จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออาเซียนกำลังเร่งจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรืออาเซียน+6 (Regional Comprehensive Economic Partnership--RCEP) ให้สำเร็จภายใน ค.ศ. 2015

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อาเซียน : แกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเน้นการศึกษาเอกสาร อาทิ รายงานการวิจัย ข้อมูลจากเอกสารทั้งภาครัฐและเอกชน บทความ วารสาร หนังสือทั้งจากภายในและต่างประเทศ นโยบายภาครัฐ กฎหมาย แผนงาน ระดับประชาคมอาเซียน รายงานผลการประชุมสุดยอดอาเซียน ตลอดจน การสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องอาเซียน อาเซียน+3 อาเซียน+6 ซึ่งพัฒนาเป็นการจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคของอาเซียน (Regional Comprehensive

Economic Partnership-- RCEP) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมประชุมสัมมนาของหน่วยงานสำคัญที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอาเซียน เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวทางของอาเซียนในการบูรณาการกับระบบเศรษฐกิจโลกหรือประเทศภายนอก อาเซียนทั้งในกรอบอาเซียนกับคู่เจรจา อาเซียน+1 อาเซียน+3 อาเซียน+6 หรือข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคของอาเซียน (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) 2. ทำให้ทราบสถานะของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย

2. ทำให้ทราบสถานะของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย

แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

ภูมิภาคนิยมแบบใหม่หรือภูมิภาคนิยมแบบเปิดในเอเชีย

เมื่อกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน (regionalization) เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือส่วนภูมิภาคเป็นกระแสสำคัญในเวทีเศรษฐกิจการเมืองโลกในครึ่งหลังของทศวรรษ 1980 (ซึ่งเป็นสิ่งที่ต่างกับกระแสภูมิภาคนิยม (regionalism) ในทศวรรษที่ 1960 ที่มีสหภาพยุโรปเป็นตัวอย่างของความสำเริง เนื่องจากกระบวนการทำให้ภูมิภาคเดียวกันที่มีหลายฝ่ายเข้าเกี่ยวข้องนอกเหนือจากรัฐอย่างเดียว ถูกมองว่าเป็นการก่อตัวของ “ภูมิภาคนิยมแบบใหม่” (new regionalism) อันเป็นผลลัพธ์ของการชี้นำจากพลังตลาด หรือนโยบายการเปิดเสรีทางการค้าที่มีองค์กรระหว่างประเทศอยู่เบื้องหลังตามกรอบแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเน้นการเปิดเสรีการค้า การบริการ การลงทุนที่เอื้อต่อทุนต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจการเงิน บรรษัทข้ามชาติ จนทำให้เห็นชัดเจนได้ว่าระบบเศรษฐกิจโลกถูกแยกเป็นแกนหลักส่วนภูมิภาคที่สำคัญ 3 ภูมิภาคคือ อเมริกาเหนือ ยุโรป และเอเชียแปซิฟิก ดังนั้นกระแสการทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน และภูมิภาคนิยมแบบใหม่ จึงเกิดขึ้นเพื่อสนองตอบความวิตกกังวลว่าการเจรจากำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้าหรือการเปิดการค้าเสรีภายใต้

องค์การการค้าโลก (World Trade Organization--WTO) จะไม่สำเร็จ อีกทั้งเกรงว่าการรวมตัวของสหภาพยุโรป จะกลายเป็นป้อมปราการทางการค้า หรือเป็นกลุ่มภูมิภาคที่ใช้ลัทธิปกป้องทางการค้า (Grant and Soderbaum, 2003) ตัวอย่างสำคัญของภูมิภาคนิยมแบบใหม่ ได้แก่ ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Agreement--NAFTA) กลุ่มตลาดร่วมอเมริกาใต้ตอนล่าง (Mercado Común del Sur--MERCOSUR) กลุ่มความร่วมมือเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิกหรือเอเปค (Asia-Pacific Economic--APEC) สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South-East Asian Nations--ASEAN) ตลอดจนเขตเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Area--EEA) เป็นต้น

ดังนั้น หัวใจสำคัญในการเข้าใจความแตกต่างระหว่างภูมิภาคนิยมและกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกันก็คือ ภูมิภาคนิยมเน้นที่ความคิด อุดมการณ์ นโยบายและเป้าหมายในการเปลี่ยนเขตภูมิศาสตร์ให้เป็นสถานที่ทางสังคมที่มี อัตลักษณ์ร่วมกัน หรือการร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ ตลอดจนการมีการจัดการอย่างเป็นทางการร่วมกัน โดยรัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการและการสร้างสถาบันหรือองค์กรกลางเพื่อกำหนดนโยบายความร่วมมือ (Grant and Soderbaum, 2003) ส่วนกระบวนการในการทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน (regionalization) อาจจะดำเนินการโดยรัฐหรือไม่ก็ได้ หากเป็นกระบวนการของการบูรณาการเศรษฐกิจที่ส่งเสริมทางเลือกในการค้าขายข้ามพรมแดน หรือการทำให้พรมแดนทางการค้าสลายตัวไป เช่น ในเอเชียกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน เห็นได้จาก ปริมาณการค้าการลงทุนที่ถูกกระตุ้นให้เพิ่มมากขึ้น โดยตัวแสดงข้ามชาติหรือปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี จีน และไต้หวัน แม้ว่าความร่วมมือระหว่างรัฐบาลจะยังมีไม่มากในขณะนั้น หรือในยุโรปบรรษัทข้ามชาติมีส่วนสำคัญในการสร้างยุโรปตลาดเดียว

ด้วยเหตุนี้ ภูมิภาคนิยมแบบใหม่ (new regionalism) จึงเกิดจากพัฒนาการของการทำข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจข้ามภูมิภาค หรือระหว่างภูมิภาคหรือส่วนภูมิภาคจำนวนมากในช่วงหลังทศวรรษ

1980-1990 ด้วยเหตุนี้เอง นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า เป็นภูมิภาคนิยมแบบใหม่ หรือภูมิภาคนิยมแบบเปิด (open regionalism) โดยเฉพาะเมื่อการประชุมองค์การการค้าโลก รอบโดฮา ประสบความสำเร็จแล้ว รัฐต่าง ๆ จึงหันมาร่วมมือกันจัดตั้งกฎเกณฑ์การค้าระหว่างกันทั้งในกรอบทวิภาคี และพหุภาคี เพื่ออำนวยความสะดวกให้ราบรื่นเสรี โดยมีได้เน้นที่การสร้างสถาบันหรือองค์กรกลางขึ้นมาก่อน

Bergsten (2009) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของภูมิภาคนิยมแบบเปิด (open regionalism) ว่าเป็นกลุ่มความร่วมมือส่วนภูมิภาคที่เปิดรับสมาชิกเพิ่มเติมตลอดเวลา โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ เช่น ความร่วมมือในกลุ่มเอเปค ซึ่งเปิดรับสมาชิกทั้งในเอเชีย และแปซิฟิก มีทั้งประเทศที่ไม่มีได้อยู่ในภูมิภาคเอเชีย เช่น แคนาดา ซิลิ เม็กซิโก สหรัฐฯ เป็นต้น นอกจากนี้ ประเทศที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ต้องยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มจัดตั้งไว้แล้ว รวมทั้งรัฐสมาชิกเอเปคจะต้องลดอุปสรรคการค้าส่วนภูมิภาคให้สอดคล้องกับพื้นฐานของกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลกด้วย โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favored-nation treatment) ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วยให้เห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดจะช่วยส่งเสริมการเปิดเสรีการค้าการลงทุนของโลก มิใช่เป็นกลุ่มที่ปกป้องการค้าเฉพาะภูมิภาค ดังนั้น ภูมิภาคนิยมแบบเปิดจึงเปิดรับสมาชิกใหม่อย่างกว้างขวาง โดยไม่คำนึงถึงเขตภูมิศาสตร์และระดับการพัฒนาประเทศ

Garnaut (2004) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวออสเตรเลีย กล่าวถึงภูมิภาคนิยมแบบเปิดในเอเชีย แปซิฟิกว่าเป็นความร่วมมือข้ามชาติระหว่างรัฐเพื่อที่จะลดค่าขนส่ง ซึ่งรัฐจะมีบทบาทในการส่งเสริมให้การค้าดำเนินไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น โดยการเปิดการค้าเสรี และไม่เลือกปฏิบัติ (non-discriminatory) ตลอดจนเน้นการเปิดเสรีการค้าโดยใช้หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored-Nation Treatment ซึ่งเป็นหลักการในความตกลงทางการค้าระหว่างรัฐที่กำหนดว่า รัฐในภาคีความตกลงต้องให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่

ประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคีความตกลงนั้นอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ) อันสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งตัวอย่างของภูมิภาคนิยมแบบเปิดก็เช่น เอเปค อาเซียน ซึ่งมีลักษณะของการค้าพหุภาคี ที่มีลักษณะเปิดรับระบบเศรษฐกิจการค้าโลก จนทำให้เห็นทิศทางการค้าโลกในศตวรรษที่ 21 นี้ว่าจะเป็นการค้าที่ดำเนินไปใน 2 แนวทางคือ การค้าในกรอบภูมิภาคนิยมแบบเปิด และการค้าพหุภาคี Garnaut ยังกล่าวต่อไปว่า หัวใจสำคัญของแนวคิดภูมิภาคนิยมแบบเปิดก็คือ ทุกเขตเศรษฐกิจหรือทุกประเทศจะได้รับประโยชน์จากการเปิดเสรีนั้น ๆ และจะได้รับประโยชน์มากขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน หากคู่ค้าหรือหุ้นส่วนเศรษฐกิจของตนเปิดเสรีควบคู่ไปด้วยในห้วงเวลาเดียวกัน

กฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน มีผลบังคับใช้ เมื่อ 15 ธันวาคม ค.ศ. 2008 จุดมุ่งหมายสำคัญของกฎบัตรฉบับนี้ก็คือเพื่อให้กระบวนการรวมกลุ่มของในกรอบประชาคมอาเซียน ภายในปี 2015 มีพื้นฐานทางกฎหมายรองรับ และมีพันธะสัญญาต่อกันมากขึ้น กฎบัตรอาเซียนจึงเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียนนำอาเซียนสู่สังคมกฎระเบียบ (rule base society) และทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกฎบัตรอาเซียนข้อ 1 วรรค 15 มีส่วนที่เกี่ยวกับภูมิภาคนิยมเปิด โดยได้ระบุวัตถุประสงค์ของอาเซียนไว้ว่า เพื่อสร้างไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางและบทบาทเชิงรุกของอาเซียนในฐานะพลังขับเคลื่อนขั้นแรกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียน หุ้นส่วนนอกภูมิภาคในภาพแบบของภูมิภาคที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไม่ปิดกั้น ทั้งนี้ บนหลักการของการค้าพหุภาคีตั้งที่ระบุไว้ในข้อ 2 วรรค (ซ) ที่ว่า ยึดมั่นในกฎการค้าพหุภาคีและระบอบของอาเซียน ซึ่งมีกฎเป็นพื้นฐาน สำหรับการปฏิบัติตามข้อผูกพันทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และการลดอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไปสู่การจัดการที่กีดกันทั้งปวงต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค ในระบบเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยตลาด ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ภายนอกตั้งกฎบัตรอาเซียนในข้อ 2 วรรค (ฐ) ที่ว่า อาเซียนจะดำเนินการตามหลักการ

ความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในความสัมพันธ์ภายนอก
ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยคงไว้ซึ่ง
ความมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน การมองไปภายนอก การไม่
ปิดกั้น และการไม่เลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนหมวด 12 ข้อ 41 ได้
ระบุว่า การดำเนินความสัมพันธ์กับภายนอก มีดังนี้

1. อาเซียนจะต้องพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตร
และการเจรจาความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนเพื่อ
ผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศ องค์การและสถาบันระดับ
อนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างประเทศ

2. ความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนจะยึดมั่น
ในวัตถุประสงค์และหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรนี้

3. อาเซียนจะเป็นพลังขับเคลื่อนขั้นแรกในการ
จัดการภูมิภาคที่อาเซียนได้ริเริ่มขึ้น และธำรงไว้ซึ่งความ
เป็นศูนย์กลางของอาเซียนในความร่วมมือระดับภูมิภาค
และการสร้างประชาคม

4. ในการดำเนินความสัมพันธ์ภายนอกของ
อาเซียนรัฐสมาชิกจะประสานงาน และพยายามพัฒนา
ทำที่ร่วมและดำเนินการร่วมกันบนพื้นฐานของเอกภาพ
และความสามัคคี

5. แนวนโยบายยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์
ภายนอกของอาเซียนได้กำหนด โดยที่ประชุมสุดยอด
อาเซียน โดยการเสนอแนะของที่ประชุมรัฐมนตรี
ต่างประเทศอาเซียน

6. ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนจะทำ
ให้แน่ใจว่าความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนดำเนินไป
อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และเป็นไปในทางที่สอดคล้องกัน

7. อาเซียนสามารถทำความตกลงกับประเทศ
หรือองค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและ
ระหว่างประเทศ กระบวนการทำความตกลงดังกล่าว ให้
กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียนโดยการหารือ
กับคณะมนตรีประชาคมอาเซียน

จะเห็นได้ว่า นอกจากอาเซียนจะมีจุดประสงค์จะ
จัดตั้งประชาคมที่มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ เป็นตลาด
เดี่ยว และมีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของทุนสินค้า บริการ
และการเคลื่อนย้ายอย่างเสรียิ่งขึ้นของเงินทุน ตลอดจน
การเคลื่อนย้ายที่ได้รับความสะดวกของนักธุรกิจ ผู้ประกอบ

วิชาชีพ ผู้มีความสามารถพิเศษและแรงงานแล้ว อาเซียน
ยังดำเนินการสู่ศูนย์กลางของความสัมพันธ์และความ
ร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนภายนอกภูมิภาคใน
กรอบของภูมิภาคนิยมแบบเปิด (open regionalism) บน
หลักการของการค้าพหุภาคี และอาเซียนก็ได้ดำเนินการ
พัฒนาความสัมพันธ์ในกรอบดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เห็น
ได้จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ อาเซียน+1 อาเซียน+3
อาเซียน+6 หรือการจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วน
ภูมิภาคของอาเซียน (อาเซป)

พิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในพิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน (AEC Blueprint) เพื่อดำเนินการให้อาเซียนเป็น
กลุ่มเศรษฐกิจที่เป็นตลาดและฐานผลิตเดี่ยว (single
market and production base) โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า
บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมือภายในอาเซียนอย่าง
เสรี และเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น ภายใน ค.ศ.
2015 นั้น ได้ระบุงบค้ำประกันของประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน ดังนี้ (1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดี่ยวอัน
จะนำไปสู่การใช้กฎระเบียบการค้าในประเทศสมาชิก
ทั้งหมดเป็นอย่างดี (harmonization of rules and
regulations) ทั้งในด้านมาตรฐาน คุณภาพ ราคา อัตรา
ภาษี กฎระเบียบในการซื้อขายการจัดมาตรฐานและข้อกีด
กันต่าง ๆ รวมถึงการมีมาตรการอำนวยความสะดวก (2)
การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง (3)
การเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน
(4) การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้
อย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้ ในพิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียนได้ระบุแนวทางการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน
ต่อปฏิสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับภายนอกกว่าอาเซียน
จะต้องดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันที่จะมี
ปฏิสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับภายนอก ซึ่งรวมถึงการเจรจา
จัดทำเขตการค้าเสรี (FTA) และความตกลงว่าด้วยหุ้นส่วน
ทางเศรษฐกิจ (CEP) ซึ่งสามารถดำเนินการได้ โดยการ
ดำเนินงานดังนี้ (1) ทบทวนพันธกรณีของ FTA/CEP
เทียบกับพันธกรณีของการรวมกลุ่มภายในอาเซียน (2)
ดำเนินการให้มีระบบที่จะสนับสนุนการประสานงานมากขึ้น

ในการเจรจาการค้ากับประเทศคู่เจรจาภายนอกอาเซียน และในเวทีการเจรจาการค้าในระดับภูมิภาคและระดับพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุกรอบท่าทีการเจรจา ร่วมกัน เห็นได้จากการที่อาเซียนจัดทำเขตการค้าเสรีและ ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ (Comprehensive Economic Partnership--CEP) กับประเทศคู่เจรจาต่าง ๆ เช่น (1) ความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-ออสเตรเลีย- นิวซีแลนด์ (2) ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน-เกาหลี (3) ความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน (4) ความตกลง เขตการค้าเสรีอาเซียน-เกาหลี (5) ความตกลงการค้าสินค้า อาเซียน-อินเดีย ตลอดจนการจัดทำเขตการค้าเสรี และ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น (Closer Economic Partnership--CEP) ของอาเซียนกับประเทศใน เอเชียตะวันออก ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ สถานะการเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในโครงสร้าง สถาปัตยกรรมด้านความร่วมมือในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออก ดังนั้นในคราวประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 21 ณ กรุงพนมเปญ กัมพูชา เมื่อ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.2012 ผู้นำชาติสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศกับ 6 ประเทศ พันธมิตรคือออสเตรเลีย จีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และ นิวซีแลนด์ จึงได้ประกาศริเริ่มการเจรจาจัดทำความตกลง พันธมิตรทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership--RCEP) ตั้งแต่ ต้นปี 2013 โดยมุ่งหมายจะให้การเจรจาแล้วเสร็จภายใน ค.ศ. 2015

ทฤษฎีการบูรณาการเศรษฐกิจ

การบูรณาการเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (regional economic integration) หรือการดำเนินการเพื่อขจัด อุปสรรค ข้อกีดขวางและอุปสรรคทางการค้า เป็น ปรากฏการณ์สำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในช่วงกลางทศวรรษที่ 1960 รัฐต่าง ๆ ต่างใช้ แนวคิดหรือทฤษฎีการบูรณาการเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า ระหว่างกัน ดังเห็นได้จากการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในทั่วทุก ภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะภูมิภาคยุโรปตะวันตก ซึ่งมี ระดับการพัฒนาการบูรณาการเศรษฐกิจก้าวหน้ามากที่สุด เช่น สหภาพเศรษฐกิจเบนลักซ์ (Benelux Economic

Union-- BEU) สหภาพยุโรป (European Union--EU) หรือ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็มีเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area--AFTA) ในอเมริกามีเขต การค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Agreement--NAFTA) หรือในแอฟริกามีสหภาพศุลกากร แอฟริกาตอนใต้ (Southern African Development Community--SADC) ตลอดจนในลาตินอเมริกาก็มีกลุ่ม ตลาดรวมอเมริกาใต้ตอนล่าง (Mercado Comun del Sur --MERCOSUR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดจัดตั้ง “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) ในค.ศ. 2015 ยิ่งทำให้พิจารณาได้ว่ากระแสการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ หรือบูรณาการเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค ยิ่งทวีความสำคัญ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานของประชาชนได้

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ให้นักวิชาการศึกษา ปรากฏการณ์ในการบูรณาการเศรษฐกิจอย่างมากคือ การ ก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community--EEC) เมื่อ ค.ศ. 1957 และมีการจัดตั้ง ประชาคมพลังงานปรมาณูแห่งยุโรป (Euratom) ซึ่งเป็น องค์กรที่ขยายตัวมาจากประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้า แห่งยุโรป (European Coal and Steel Community-- ECSC) ในกรณีนี้นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์เชื้อสาย อังกฤษ ซึ่งเป็นอาจารย์สอนเศรษฐศาสตร์ที่สหรัฐฯ คือ Balassa (1961) ได้มองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ยุโรปตะวันตก และให้ความหมายและรูปแบบการบูรณาการ เศรษฐกิจว่าเป็นกระบวนการที่ดำเนินงานโดยรัฐอันได้แก่ มาตรการขจัดความแตกต่างหรืออุปสรรคทางเศรษฐกิจ ระหว่างรัฐ ซึ่งการขจัดอุปสรรคดังกล่าวนี้ อาจกระทำโดย การบูรณาการและความร่วมมือระหว่างรัฐ โดยการจัดทำ ข้อตกลงทางการค้า แต่กระบวนการบูรณาการเศรษฐกิจ ประกอบด้วยเงื่อนไขที่มุ่งขจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจ ระหว่างรัฐในระดับที่ต่างกัน ดังนั้น การบูรณาการ เศรษฐกิจตามนัยนี้จึงมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับระดับของ การบูรณาการเศรษฐกิจ โดย Balassa ได้แยกไว้ 5 รูปแบบดังนี้

1. เขตการค้าเสรี (free trade area-FTA) รัฐสมาชิกไม่เก็บภาษีการค้าระหว่างกันและไม่มีข้อจำกัดด้านโควตา แต่รัฐสมาชิกสามารถเรียกเก็บภาษีการค้าและใช้โควตากับรัฐอื่น ๆ ที่มีใช้สมาชิก

2. สหภาพศุลกากร (customs union) ประเทศสมาชิกใช้ภาษีอัตราเดียวกันในการเรียกเก็บภาษีจากประเทศนอกกลุ่ม และตามทฤษฎีของสหภาพศุลกากรแล้วประเทศสมาชิกต้องขจัดภาษีการค้าระหว่างกัน และใช้อัตราภาษีการค้า และกฎเกณฑ์อื่น ๆ กับประเทศนอกกลุ่มในอัตราเดียวกัน

3. ตลาดร่วม (common market) หรือประชาคมเศรษฐกิจ (economic community) ประเทศสมาชิกยกเลิกข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวทุน แรงงาน สินค้า บริการ หรือให้มีการเคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าวอย่างเสรี

4. สหภาพเศรษฐกิจ (economic union) เป็นรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจที่รัฐสมาชิกใช้นโยบายเศรษฐกิจการเข้าร่วมกันอย่างกลมกลืน

5. การบูรณาการเศรษฐกิจสมบูรณ์ (total economic integration) เป็นรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจที่รัฐสมาชิกมีนโยบายการเงิน การคลัง สังคม และต้องมีการจัดตั้งองค์กรเหนือชาติ ซึ่งมีหน้าที่ตัดสินใจร่วมเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์บังคับใช้กับรัฐสมาชิกทั้งหมดให้เป็นแบบเดียวกัน

การบูรณาการเศรษฐกิจตามความคิดของ Balassa (1961) จึงเป็นทั้งส่วนหนึ่งของการศึกษาเศรษฐกิจระหว่างประเทศและเป็นส่วนขยายหรือการพัฒนาของทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการสำรวจผลกระทบของตลาดรัฐสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจ จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความจำเป็นที่รัฐที่มีภูมิศาสตร์ใกล้ชิดติดกันมีโอกาสประสานนโยบายเศรษฐกิจในระดับสหภาพเศรษฐกิจ เพื่อขจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจในเขตแดนระดับชาติจนนำไปสู่การสร้างฐานผลิตที่หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีบูรณาการเศรษฐกิจต้องมีองค์ประกอบของแนวคิดด้านที่ตั้ง (location) เพราะการบูรณาการเศรษฐกิจของประเทศที่มีที่ตั้งใกล้ชิดกันจะทำให้

เกิดการให้เป็นไปอย่างเสรีจนหลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในระดับภูมิภาค

แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ (globalization) เป็นกระบวนการที่ทำให้โลกมีการติดต่อกันอย่างเข้มข้นและขยายวงกว้างมากขึ้นอันเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวข้ามชาติอย่างเสรีของสินค้า บริการ แรงงาน กล่าวคือ มีการส่งออกและนำเข้าสินค้ามากขึ้น รวมทั้งทุน (Kim, 2009) แรงงานและประชากร เช่น มีการเคลื่อนไหวข้ามชาติไปมาของแรงงานและประชากรอย่างไม่ขาดสาย มีการเคลื่อนย้ายทุนไปต่างชาติมากขึ้น และเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติเข้ามาลงทุนภายในชาติ ตลอดจนเทคโนโลยีคือ มีการไหลเวียนของการวิจัยพัฒนาระหว่างประเทศ ทั้งในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร และการพัฒนา เช่น การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งในกรณีนี้คือโลกาภิวัตน์ในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างไรก็ดี โลกาภิวัตน์มิได้จำกัดวงแคบแค่ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเท่านั้น ยังมีมิติอื่น ๆ อีก เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง และสำหรับในโลกของเราที่ประกอบด้วยรัฐน้อยใหญ่กว่า 200 รัฐนั้น ในจำนวนนี้ได้มีการศึกษาลักษณะการเป็นโลกาภิวัตน์ของประเทศต่าง ๆ 186 ประเทศ โดยใช้ดัชนีชี้วัดด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ชื่อ KOF-index of globalization (KOF, 2011) ของนักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมันคือ Axel Drcher ซึ่งปรากฏว่า เบลเยียมเป็นประเทศที่มีลักษณะการหลอมรวมเป็นโลกาภิวัตน์หรือโลกาภิวัตน์มากที่สุด ซึ่งปัจจัยเกื้อหนุนอันหนึ่งของเบลเยียมก็คือ การตั้งอยู่ใจกลางยุโรปตะวันตก มีโครงสร้างพื้นฐาน คมนาคมสะดวก มีกรุงบรัสเซลส์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสหภาพยุโรป หรือเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสหภาพยุโรปนั่นเอง จึงเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวของสินค้า บริการ ทุน แรงงาน ประชากร เทคโนโลยีอย่างตลอดเวลาไม่ขาดสาย นอกจากนี้ เบลเยียมยังเป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มสหภาพยุโรปที่มีกฎหมายให้มีการเคลื่อนไหวอย่างเสรีของทุน สินค้า แรงงาน ประชากรที่เรียกว่ายุโรปตลาดเดียว (single europe) อีกด้วย สำหรับประเทศที่มีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์มาก รองลงไปได้แก่ ออสเตรเลีย สวีเดน ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศ

เหล่านี้ต่างอยู่ภายใต้กฎหมายยุโรปตลาดเดียวทั้งสิ้น ส่วนประเทศที่มีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์น้อยที่สุด ได้แก่ ตองกา คิริบาทิ หมู่เกาะโซโลมอน ความหมายของโลกาภิวัตน์ที่กล่าวถึงนี้มีความเกี่ยวข้องชัดเจนกับการบูรณาการเศรษฐกิจตามแนวคิดของ Balassa เพราะจะเห็นได้ว่าการบูรณาการเศรษฐกิจหรือการรวมตัวทางเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคก็เป็นการเอื้ออำนวยหรือส่งเสริมให้โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกต่างพัฒนามาสู่จุดที่ว่าได้มีการเปิดเสรีหรือบูรณาการเศรษฐกิจในลักษณะข้ามภูมิภาคหรือในลักษณะภูมิภาคนิยมแบบเปิด

ผลการวิจัย

อาเซียนกำลังดำเนินการความพยายามเพื่อบรรลุการเป็นประชาคมเศรษฐกิจตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน โดยต่อเนื่องเพื่อให้อาเซียนมีลักษณะครบถ้วน 4 ประการคือ (1) การเป็นตลาดและฐานผลิตเดียวกัน (2) การสร้างอาเซียนให้มีความสามารถในการแข่งขัน (3) การลดช่องว่างในการพัฒนาของกลุ่ม CLMV ในกรอบความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน และ (4) การบูรณาการเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกของอาเซียน สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาองค์ประกอบที่ 4 ซึ่งได้แก่ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม หรือการบูรณาการอาเซียนเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกทั้งในกรอบอาเซียน+1 อาเซียน+3 และกรอบอาเซียน+6 ซึ่งขณะนี้ได้ต่อยอดเป็นกรอบอาเซียน (RCEP) จนทำให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าและทันสมัยของการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนกับระบบเศรษฐกิจโลก กล่าวคือ (1) อาเซียนเป็นข้อตกลงที่ครอบคลุมทุกมิติการเปิดเสรีที่กว้างขึ้น เช่น การวางเป้าหมายให้สมาชิกลดภาษีสินค้าจากเดิมที่ต่ำกว่าร้อยละ 95 ต้องเร่งเปิดเสรีสินค้าให้มากกว่าร้อยละ 95 เป็นต้น (2) กฎว่าด้วยการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin-ROO) จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่อุปทานของโลกอาเซียน (3) อาเซียนจะต้องลดอุปสรรคและเปิดเสรีการค้าบริการให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ และ (4) เปิดเสรีการลงทุน การอำนวยความสะดวกด้านการค้า สร้างบรรยากาศที่เอื้อ

อำนวยความสะดวก และการส่งเสริมและคุ้มครองการเปิดเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องผลักดันให้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีให้อยู่ในระดับเดียวกัน หรือการรวมข้อตกลงการค้าเสรีของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย และออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์ ซึ่งอาเซียนทำกับ 6 ประเทศ 5 ฉบับ ให้เป็นข้อตกลงฉบับเดียว ดังนั้นหากกรอบการเจรจา RCEP บรรลุผลใน ค.ศ.2015 จะทำให้ RCEP เป็นข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก (Mega FTA) เพราะจะเป็นตลาดใหญ่ที่ประกอบด้วยประชากรกว่า 3,000 ล้านคน มีขนาดเศรษฐกิจ (GDP) ประมาณ ร้อยละ 27 ของ GDP โลก

และหากพิจารณารูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจตามแนวคิดของ Balassa พบว่า RCEP มีรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจที่ไกลกว่าเขตการค้าเสรีปกติที่เน้นลดการอัตราภาษีการค้าระหว่างกันอย่างเดียว แต่ RCEP เป็นกรอบที่ไกลกว่า FTA เนื่องจากมีการรวมการเปิดเสรีภาคบริการ การลงทุนและการอำนวยความสะดวกจากรูปแบบตลาดร่วมหรืออาจจะพัฒนาเป็นตลาดร่วมได้ต่อไป ดังนั้น การบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนในระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกจึงมีข้ออุปสรรคหรือเป็นป้อมปราการที่นำไปสู่การกีดกันการค้าในทางตรงข้ามการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนมีลักษณะของภูมิภาคนิยมแบบใหม่หรือแบบเปิดตามแนวคิดของ Bregsten (2009) คือการเปิดกว้างการค้า การบริการ การลงทุนระหว่างสมาชิกกลุ่มที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน เป็นการขยายพรมแดนการค้าให้กว้างใหญ่ออกไปเพื่อป้องกันการกีดกันทางการค้าหรือกล่าวได้ว่าการบูรณาการเศรษฐกิจเป็นการเสริมสร้างหรือเร่งให้กระบวนการโลกาภิวัตน์ รวดเร็วและกว้างขวางขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Kim (2009) ที่กล่าวว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่มีการติดต่อกันอย่างเข้มข้นและขยายวงกว้างขึ้นอันเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวข้ามชาติอย่างเสรีของสินค้า บริการ และทุน ซึ่งในกรณีนี้คือโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ อาเซียนจึงมาถึงขั้นตอนสำคัญในการบูรณาการเศรษฐกิจกับระบบเศรษฐกิจโลก เพราะนอกจาก RCEP จะเป็นข้อตกลงการค้าที่ทันสมัยยังประกอบด้วยสมาชิก 16 ประเทศที่มีทั้งจีนและอินเดีย ซึ่งมีศักยภาพที่จะเป็นมหาอำนาจสำคัญในเวทีโลก RCEP จึงมีลักษณะเป็น Mega FTA

ที่เสริมสร้างบทบาทนำของอาเซียนในการขับเคลื่อน FTA ดังกล่าวให้บรรลุผล จนทำให้อาเซียนเป็นแกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย

สรุปและวิจารณ์ผล

(1) พัฒนาการการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนกับระบบเศรษฐกิจโลกจะยังดำเนินต่อไปและจะลึกซึ้งยิ่งขึ้น การจัดตั้ง RCEP จะเป็นพลังผลักดันให้อาเซียนและไทยต้องปรับตัวรอบด้านทั้งระบบความคิด วิธีการมองโลกแบบใหม่ที่ต้องพัฒนาสู่สากลมากขึ้น พัฒนาการดังกล่าวจึงเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้อาเซียนต้องเร่งปรับระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของโลกควบคู่กับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านปัญญาและทักษะในทรัพยากรมนุษย์เพื่อการทำงานร่วมกับต่างชาติอย่างราบรื่น

(2) ศึกษาติดตามพัฒนาการการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนในกรอบ RCEP ในเชิงกว้างกรณี RCEP จะเปิดรับสมาชิกใหม่ที่ประสงค์จะเข้าร่วมและผลกระทบ

(3) ศึกษาพัฒนาการในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในระบบเศรษฐกิจโลกและความก้าวหน้าในการลดช่องว่างด้านการพัฒนาของกลุ่ม CLMV

เอกสารอ้างอิง

- Balassa, B. 1961. *The Theory of Economic Integration*. Illinois: Homewood, IL.
- Bergsten, F. 2009. *Open Regionalism* Retrieved July 27, 2012, from <http://www.iie.com/publications/wp/wp.cfm?ResearchID=152>.
- Garnaut, R. 2004. *A New Open Regionalism in the Asia Pacific*. Retrieved June 18, 2013, from <http://www.Lowyinstitute.org/files/pubfiles/Garnaut,-A-New-Open-Regionalis-in-the-Asia-Pacific.pdf>.
- Grant, J. and Soderbaum, F. 2003. *The New Regionalism in Africa*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Kim, N. K. (Ed). 2009. *Globalization and Regional Integration in Europe and Asia*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- KOF. 2011. *KOF-index of Globalization*. Retrieved August 3, 2011, from <http://www.globalization.kof.ethz.ch>.